

РОЗДІЛ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.788

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОДЮСЕРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

CLASSIFICATION OF PRODUCER CONTRACTS

Аксютіна А.В.,

*старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

У статті проведено класифікацію продюсерських договорів. Пропонується до головних критеріїв поділу продюсерських договорів віднести: види правовідносин із використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються даним договором; умови про надання права на використання твору; ознаки готовності твору; характер відносин між сторонами. З урахуванням проведеного класифікаційного поділу висвітлено деякі особливості правової природи досліджуваних договорів і запропоновано напрями вдосконалення цивільно-правового регулювання договірних відносин у цій сфері.

Ключові слова: продюсерський договір, авторське право, класифікація, твір, договір.

В статье проведена классификация продюсерских договоров. Предлагается к главным критериям разделения продюсерских договоров отнести: виды правоотношений по использованию прав интеллектуальной собственности на произведение, которые регулируются данным договором; условия о предоставлении права на использование произведения; признаки готовности произведения; характер отношений между сторонами. С учетом проведенного классификационного разделения освещены некоторые особенности правовой природы исследуемых договоров и предложены направления совершенствования гражданско-правового регулирования договорных отношений в этой сфере.

Ключевые слова: продюсерский договор, авторское право, классификация, произведение, договор.

The article concerns to the classification of producer's contract. Invited to the main separation criteria producer contracts include: types of relationships on the use of intellectual property rights at work, which are regulated by the treaty; conditions for granting the right to use the work; signs of readiness to work; nature of the relationship between the parties. Given the division conducted a classification highlights some peculiarities of the legal nature of contracts studied and proposed directions for improvement of civil-legal regulation of contractual relations in this area.

Key words: producer contracts, copyright, classification, composition, treaty.

Постановка проблеми. Продюсерський договір як особливий вид цивільно-правових, зокрема авторських, договорів до теперішнього часу викликає багато спорів стосовно визначення його поняття, видів, форми, змісту, класифікації. Класифікація в правовій науці є необхідним прийомом комплексного підходу до дослідження. Вона дозволяє підійти до досліджуваного явища як до системного утворення, виявити характерні особливості системи та розкрити їх взаємозв'язки з іншими елементами. Саме тому проведення класифікації продюсерських договорів допоможе глибше зрозуміти сутність продюсерської діяльності, правову природу продюсерських договорів, систематизувати доктринальні уявлення щодо правової регламентації цих договірних відносин. Крім того, теоретична класифікація видів авторських договорів і з'ясування їхніх характерних рис і відмінностей має велике значення для нормативного регулювання договірних відносин в авторському праві. Зазначимо, що немає загальноприйнятої класифікації авторських договорів [8, с. 143]. Головною проблемою класифікації і визначення видів продюсерських договорів є специфічність об'єкта даних договорів. Сам факт, що об'єктом даного виду договорів є, по-перше, результат творчої діяльності людини, що являє собою річ нематеріальну, тобто річ, яка може існувати в безлічі примірників і, як наслідок, належати необмеженому колу осіб, по-друге, що автором об'єкта інтелектуальної власності або власником суміжних прав на нього може бути лише людина, яка на свій твір має не тільки майнові, але й особисті немайнові права, по-третє, що продюсер, як і автор (власник суміжних прав) має майновий, фінансовий інтерес від укладання даного правочину тощо, зумовлює необхідність виокремлення низки класифікацій продюсерських договорів і значною мірою визначає актуальність обраної теми дослідження.

Стан опрацювання. Проблеми продюсерських договорів і деяких критеріїв їх класифікації досліджувалися в працях таких вчених-правників, як: Б. Антимонов, О. Дзера, Р. Динисов, О. Калмиков, Н. Кротова, Ю. Нерода, О. Підпригора, М. Поплавський, О. Сергєєв, К. Флейшціц, Я. Шевченко, Г. Шершеневич, С. Юрченко та ін. Але й дотепер належна класифікація продюсерських договорів у сучасній теорії цивільного права відсутня.

Метою статті є проведення класифікації продюсерських договорів за різними підставами й визначення їхніх особливостей із метою вдосконалення цивільно-правового регулювання договірних відносин у сфері інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Проблеми, що пов'язані із класифікацією договорів, належать до кола давніх проблем цивільної науки. У загальному сенсі виявлення спільних типових рис договорів і відмінностей між ними полегшує для суб'єктів правильний вибір виду договору, забезпечує його відповідність змісту діяльності, що регулюється, створює можливість на науковій основі систематизувати законодавство про договори, підвищувати узгодженість нормативних актів. Відповідно до різних підстав класифікації, договори можна поділяти на різні види.

Визначаючи й аналізуючи поняття та зміст продюсерського договору, Ю. Нерода зазначила, що він є змішаним (зберігає елементи кількох договорів, частково і договору про надання послуг, і авторського договору), непоіменованим, двостороннім, консенсуальним, здебільшого – оплатним, алеаторним, взаємозобов'язуючим (взаємним), фідучіарним (довірчим). Найчастіше продюсерський договір укладається на невизначений строк, хоча він може бути і строковим (укладений на визначений строк або до настання якогось результату) [9]. Вважаємо, що зазначені ознаки класифікації є неповними.

За загальною теорією права, класифікація будь-якого поняття припускає його поділ, який може бути зроблено у два способи: 1) дихотомія, за допомогою якої, використовуючи послідовно визначену підставу (критерій), поняття поділяють на дві групи, одну з яких характеризує наявність цієї підстави, а іншу – її відсутність; 2) за допомогою визначених підстав створюється необмежена кількість груп, у кожній з яких зазначені підстави відповідним чином індивідуалізуються. Водночас дихотомія стосовно договорів має двояке значення. Відповідний поділ допомагає виявити головні особливості окремих договорів, але водночас і шляхи формування нових договорів [1, с. 383].

Спосіб дихотомії зазвичай використовується під час поділу договорів:

- залежно від розподілу обов'язків між сторонами – на односторонні та двосторонні;
- залежно від наявності зустрічного задоволення – на оплатні і безоплатні;
- залежно від моменту виникнення договору – на реальні та консенсуальні.

Згадані критерії класифікації (окрім першого) застосовуються під час визначення та поділу правочинів, а оскільки договір є різновидом останніх, то поділ договорів, зокрема й продюсерських, на окремі групи проводиться за тими самими критеріями. Також необхідно взяти до уваги, що продюсерська діяльність має специфічні ознаки, які викликають й специфічність додаткової класифікації видів продюсерських договорів.

Так, крім зазначених вище загальних способів поділу, практичне значення для визначення правового режиму відповідних договорів мають також і інші способи поділу, які здійснюються за правилами дихотомії.

З огляду на те, що одним з обов'язкових об'єктів, заради якого укладається продюсерський договір, є певний об'єкт інтелектуальної власності – твір, який створюватиметься або використовуватиметься однією зі сторін (автором, виконавцем) під час виконання умов продюсерського договору, важливим аспектом поділу продюсерських договорів є визначення ознак, що притаманні саме даному їхньому елементу, оскільки даний договір є різновидом авторських договорів. До згаданих ознак варто віднести такі.

По-перше, за ознаками готовності твору продюсерські договори можуть поділятися на:

- договори з готовим твором;
- договори на замовлення створення твору.

Аналізуючи класифікацію продюсерських договорів за вказаними ознаками, варто зазначити, що чинні законодавства України й інших країн по-різному регулюють сутність даних договорів.

Так, згідно із ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», за авторським договором замовлення автор зобов'язується створити в майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовнику [10]. Але згадане визначення договору замовлення є недосконалим, оскільки його зміст передбачає обов'язок автора передати замовникові твір, який він створить у майбутньому. Водночас прагненням будь-якого замовника є отримання саме майнових прав на створений у майбутньому твір, а не права власності на його примірник, як можна зрозуміти зі змісту наведеного вище визначення. Тому вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в частині зміни поняття «твір» на поняття «майнові права на твір» у визначенні поняття авторського договору замовлення.

У Законі Російської Федерації «Про авторське право і суміжні права» відносини, що виникають із договору замовлення, регулюються окремою статтею [7, с. 45], яка дає чітке уявлення про договір замовлення та законодавчо впорядковує регулювання відносин, що виникають із даного договору.

Проте російське законодавство містить також норми про неможливість передачі майнових прав на використання творів, які автор може створити в майбутньому [4]. Принцип неможливості передачі майнових прав на нестворений об'єкт інтелектуальної власності закріплений і в Цивільному кодексі Республіки Білорусь [3].

Вважаємо, що так законодавці сусідніх держав істотно обмежують можливості продюсерів щодо прогнозування та фактичного отримання майнових прав на окремі твори, що необхідні для реалізації творчих проєктів, у майбутньому за укладення договорів з авторами та виконавцями творів, а також підвищують фінансові ризики перших.

У законодавстві Франції договір замовлення, предметом якого є не передача (відчуження) прав на використання твору, а створення твору, спеціально не врегульовується, але створення творів, які охороняються авторським правом, може здійснюватися в межах договорів про надання права використання. Якщо сторони укладають договір замовлення, то такі договірні відносини в принципі можливі, але позиція, що склалася у французькій юридичній літературі, не дозволяє поширити на них дії норм про право на відкликання твору і право на внесення змін у твір. Якщо автор реалізує два останні повноваження, замовник має право розірвати договір в односторонньому порядку і вимагати водночас компенсації шкоди [11, с. 250].

Вважаємо, що французький законодавець також істотно обмежив автора, користувачів і продюсерів рамками закону.

Ще однією ознакою класифікації продюсерських договорів є види правовідносин із використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються даним договором, зокрема:

- договори про надання права на використання твору;
- договори про передачу (відчуження) майнових прав на твір.

Чинне законодавство України передбачає два види авторського договору: про передачу виключного права на використання твору та про передачу невиключного права на використання твору. Водночас В. Дозорцев вважає, що правовласник має право передати за договором належне йому право на використання або надати належне йому право використання в обмеженому обсязі іншій особі (видати ліцензію) [6, с. 23–25]. Тобто об'єктом передачі є не виключні або невиключні права, а обсяг майнових авторських прав, що підлягають передачі чи наданню.

Продюсер, укладаючи продюсерський договір з автором (виконавцем), може отримати майнові права на твір або на умовах користування, або ж у власність. У першому разі продюсерський договір буде містити ліцензійні умови щодо користування твором (щодо строків, території, способів використання, кола осіб тощо), у другому – це будуть істотні умови щодо надання майнових прав у власність. У першому разі предметом передачі буде дозвіл на використання твору, у другому – право.

Водночас продюсерські договори з умовою про надання права на використання твору можна поділити на:

- договори зі створенням похідного твору – складне використання (переклад твору, аранжування твору, перероблення твору тощо);
 - договори без створення похідного твору – просте використання.
- Залежно від характеру відносин між сторонами продюсерські договори можна поділити на:
- договори з роботодавцем на створення службового твору;
 - договори з іншими особами.

Так, твори авторського права та суміжних прав можуть створюватися автором (виконавцем) під час виконання ним службових обов'язків, що виникають з умов трудового договору або прямо передбачені службовими обов'язками. Такі твори, відповідно до ст. 1 Закону Укра-

їни «Про авторське право та суміжні права» набувають статусу службових творів. Згадані відносини мають місце, наприклад, під час праці зі створення аудіовізуальних кінематографічних творів, що передбачає роботу великої кількості авторів (виконавців). У такому разі виникає складна багатопланова проблема про розмежування авторського права і трудового права, авторських правовідносин і трудових правовідносин, про права продюсера, організації і про права автора на створений твір.

На думку Е. Гаврилова, авторське право взагалі не регулює відносини, пов'язані зі створенням творів. Воно регулює лише ті відносини, які виникають у зв'язку з використанням уже створеного твору. І навпаки, трудове право не регулює відносини, які можуть вплинути на обсяг та зміст авторських прав щодо використання твору [2, с. 67].

Водночас Р. Денісова вважає, що авторський договір є підставою для виникнення відносин між автором і роботодавцем щодо передачі прав на вже створений твір, а договір замовлення, як підстава, може викликати відносини щодо створення і використання творів, виконаних позаштатними робітниками, які не пов'язані із замовником трудовим договором [5, с. 56]. Ми також вважаємо, що продюсерський договір може бути підставою і для передачі майнових прав на службовий твір, і для його створення. В останньому разі продюсерський договір набуває ознак авторського договору замовлення.

Укладання продюсерами продюсерських договорів з авторами (виконавцями) на створення службового твору викликає необхідність для продюсерів, які є роботодавцями, чіткої й однозначної документальної фіксації в письмовій формі конкретних службових обов'язків окремого працівника зі створення певних творів або видачі йому службового завдання. Службові обов'язки робітника можуть бути або затверджені посадовою інструкцією, або

закріплені в одному з договорів, що укладаються між продюсером і автором (виконавцем). Але вищенаведена думка не свідчить про те, що продюсер зобов'язаний укладати такий договір. Протилежне твердження привело б до порушення принципу свободи договору.

Критерій класифікації продюсерських договорів залежить від особливостей відносин продюсера з іншою стороною договору, другим видом є продюсерський договір з іншими особами, тобто до цього виду належать всі інші продюсерські договори, в яких продюсер не є роботодавцем.

Висновки. Продюсерська діяльність має специфічні ознаки, які зумовлюють особливості класифікації видів продюсерських договорів. Так, продюсерські договори можуть поділятися: а) за ознаками готовності твору на: договори з готовим твором та договори на замовлення створення твору; б) за видами правовідносин із використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються даним договором, на: договори про надання права на використання твору; договори про передачу (відчуження) майнових прав на твір; в) за умовою про надання права на використання твору на: договори зі створенням похідного твору – складне використання (переклад твору, аранжування твору, перероблення твору тощо); договори без створення похідного твору – просте використання; г) залежно від характеру відносин між сторонами продюсерські договори можна поділити на: договори з роботодавцем на створення службового твору; договори з іншими особами.

Вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виклавши її в такій редакції: «За авторським договором замовлення автор зобов'язується створити в майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати майнові права на нього замовнику».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брагинский М., Витрянский В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. Изд. 3-е, стереотипное. М.: Статут, 2001. 848 с.
2. Гаврилов Э. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития. М.: Наука, 1984. 222 с.
3. Гражданский кодекс Республики Беларусь. Официальное издание. Минск: Национальный центр правовой информации республики Беларусь, 1999. 442 с.
4. Гражданский кодекс Российской Федерации от 30 ноября 1993 г. № 51-ФЗ. Российская газета. 1994. № № 238–239.
5. Денісова Р. Право інтелектуальної власності на произведения науки (авторско-правовой аспект): дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Национальная украинская юридическая академия им. Ярослава Мудрого. Харьков, 1999. 192 с.
6. Дозорцев В. Издательский договор и его типы. Социалистическая законность. 1977. № 2. С. 23–25.
7. Закон об авторском праве и смежных правах. Вступительная статья Э. Гаврилов. М.: БЕК, 1993. 95 с.
8. Камышев В. Права авторов литературных произведений. М.: Юрид. лит., 1972. 183 с.
9. Нерода Ю. Особливості продюсерського договору на прикладі шоу-бізнесу України та Російської Федерації. Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання. 2013. № 2. URL: http://www.pap.in.ua/2_2013/Neroda.pdf/
10. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.
11. Дюма Р. Литературная и художественная собственность. Авторское право Франции. Пер. с фр. 2-е изд. М.: Международные отношения, 1993. 384 с.